

ความสัมพันธ์ของดนตรีกับการขัดเกลาทางสังคม
The Relationship of Music and Socialization

ไกรวิทย์ สุขวิน

Kraiwit Sukwin

นักวิชาการอิสระ, 131/2 หมู่ 6 ตำบลบ้านขาว อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา

Independent Scholar, 131/2 Village No.6 Ban Khao Subdistrict, Ranot District, Songkhla Province

Corresponding author e-mail: sukwin.kk@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8759-4136>

บทคัดย่อ

การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง การตระหนักในตน และสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนสังกัด ดนตรีเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมที่อยู่คู่สังคมมนุษย์มาอย่างยาวนานและมีส่วนสัมพันธ์กันในหลายมิติ รวมถึงความสัมพันธ์กับการขัดเกลาทางสังคม บทความนี้จึงมุ่งอธิบายความสัมพันธ์ของดนตรีกับการขัดเกลาทางสังคม โดยการศึกษาเอกสารและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง แล้วจึงวิเคราะห์และพรรณนารูปแบบแห่งความสัมพันธ์นั้น จากการศึกษาสามารถจำแนกรูปแบบความสัมพันธ์ได้ 2 ประการ ได้แก่ 1) ดนตรีที่ถูกขัดเกลาด้วยสังคม เมื่อใดที่สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่าง ๆ ก็ยังผลให้เกิดดนตรีรูปแบบใหม่หรือการปรับตัวของดนตรีตามพลวัตแห่งสังคมนั้น ดนตรีในลักษณะนี้จึงถูกขัดเกลาโดยสังคม และ 2) ดนตรีเปรียบได้กับเครื่องมือเพื่อการขัดเกลาสังคม เช่น การใช้เพื่อสร้างคติชาตินิยม การใช้ปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรม การใช้ในการเรียนรู้วัฒนธรรม หรืออาจใช้สำหรับเป้าหมายเฉพาะอย่างเพื่อให้เกิดพฤติกรรมตามความประสงค์ของสังคมนั้น ทั้งนี้ รูปแบบการใช้ดนตรีเพื่อการขัดเกลาทางสังคมสามารถแบ่งกิจกรรมได้เป็น 4 ฐาน กล่าวคือ ฐานทฤษฎี ฐานการปฏิบัติดนตรี ฐานเกม และฐานประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

คำสำคัญ: การขัดเกลาทางสังคม, พลวัตทางสังคม, ดนตรี, การเปลี่ยนแปลงทางดนตรี

Abstract

Socialization is a process of cultural transfer aimed at social coexistence, adaptation to changing situations, self-consciousness, and a sense of belonging to society. Music is one of the cultures that has been with humans for a long time and is interrelated in many dimensions, including the relationship in socializing. This article aims to explain the relationship between music and socialization by studying related documents and academic works. Then, analyze and describe the forms of that relationship. The result of this study can sort out the relation to two forms including 1) the refined music by socialization, when social have changes from any factors it results to creating a new style of music or the adaptation of music according to the dynamics of society, this music is defined by society, and 2) the music as socialization materials, for example, to create a nationalist ideology, cultivate morals and ethics, learning the cultural or use for specific goals to achieve behavior according to the desire of that society. Yet, there are four forms of music used for socialization that is theory, music practice, game, and history and culture.

Keywords: Socialization, Social Dynamics, Music, Changes in Music

บทนำ

สังคมเป็นส่วนสร้างความสัมพันธ์ของปัจเจก ทั้งเพื่อการติดต่อสื่อสาร การสมาคม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเพื่อเป้าประสงค์อีกนานาประการ มนุษย์มีสังคมอยู่โดยธรรมชาติและอาศัยอยู่ในสังคมนั้นมาโดยตลอด ดังคำกล่าวของอริสโตเติลที่ว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” หรือ “มนุษย์โดยธรรมชาติแล้วเป็นสัตว์การเมือง” (ศุภชัย ศุภผล, 2562) จึงกล่าวได้ว่าสังคมเป็นส่วนประกอบที่ขาดไม่ได้ในการดำรงอยู่ของมนุษย์ ด้วยต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นในกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เสมอ ตั้งแต่สังคมขนาดเล็กคือครอบครัว กระทั่งสังคมใหญ่ขึ้นในระดับชุมชน จนถึงระดับประเทศ ทั้งนี้ การศึกษาสังคมไม่ได้มุ่งเป้าเพื่อศึกษาขนาดของสังคมนั้น แต่จะสนใจความสัมพันธ์ของปัจเจกที่มีต่อสังคมร่วมด้วย (Edmonds, 2010)

มนุษย์อยู่ในสังคมตั้งแต่เกิดกระทั่งเสียชีวิต ประการสำคัญที่ทำให้มนุษย์สามารถอยู่ในสังคมนั้นได้ คือ การปรับตัวให้เข้ากับสังคม เมื่อสังคมมีผู้คนที่อยู่มาก่อน ผู้ที่กำเนิดขึ้นภายหลังจึงต้องได้รับการปลูกฝัง เลี้ยงดู การอบรมบ่มเพาะ ตลอดจนให้การศึกษา ซึ่งจะกระทำโดยสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม เพื่อให้ซึมซับกฎระเบียบแห่งสังคมนั้น โดยกระบวนการที่กล่าวถึงนี้ คือ การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) (Cole, 2021) ในการขัดเกลาทางสังคมสามารถทำได้หลายวิธี มีรูปแบบและเครื่องมือที่หลากหลาย อาทิ พระครูอุทุมพรภักตร์ธรรม (กตปุญญ์/ผ่องผัน) และพระครูสุธีศัมภีรญาณ (2563) ได้เสนอหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนช่วยขัดเกลาทาง

สังคม โดยใช้หลักภวนา 4 ประกอบด้วย กายภวนา สีสภวนา จิตตภวนา และปัญญาภวนา เช่นเดียวกับ พระครูภวนาโพธิสุทธิ สุขุมวรัญญ์ อัครเศรษฐัง และเกวลี ศรีโคตร (2564) ที่เสนอให้นำการวิจัยสนาภวณามัฏฐาน ช่วยในการพัฒนาตนให้สามารถดำรงตนในสังคมครอบครัว สังคมเพื่อน การทำงาน สังคมไทยและสังคมโลก ได้อย่างสันติ หรือการขัดเกลาด้วยวิธีการอื่น เช่น บุชราภรณ์ ดิยาวี ปารีชาติ วลัยเสถียร และวิวัฒน์ หามนตรี (2562) ที่ศึกษารูปแบบของขบวนการจิตอาสาที่ส่งเสริมให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มเยาวชน รวมทั้ง กนกวรรณ ปริมิตร และกิตติศักดิ์ นิเวรัตน์ (2564) ที่กล่าวว่าปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจวัฒนธรรมของตนได้ คือ การศึกษา ซึ่งเป็นการปลูกฝังความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นได้โดยตรง เป็นต้น ดังเห็นแล้วว่าการขัดเกลาทางสังคมสามารถทำได้จากการใช้รูปแบบ หลักการ หรือวิธีการที่แตกต่างกัน ซึ่งหนึ่งในศาสตร์ที่สามารถนำมาใช้ขัดเกลาทางสังคมได้เป็นอย่างดี คือ ดนตรี ด้วยที่มนุษย์มีความผูกพันกับดนตรีมาอย่างช้านาน กอปรกับ ดนตรีเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยสร้างความบันเทิง ช่วยบำบัดรักษา และช่วยให้เกิดความสุข โดยดนตรีมีส่วนเกี่ยวข้องกับมนุษย์ตั้งแต่ยุคแรกเริ่มจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่กระทั่งเสียชีวิตเช่นเดียวกับระยะเวลาการอยู่ในสังคม (Loui, 2018; Welch et al, 2020)

บทความนี้มุ่งเสนอความสัมพันธ์ของดนตรีกับการขัดเกลาทางสังคม ดังที่เห็นแล้วว่ามนุษย์ สังคม และดนตรีมีส่วนสัมพันธ์กัน เมื่อมนุษย์จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคม หนึ่งในวิธีการเพื่อสร้างกระบวนการขัดเกลาทางสังคมคือดนตรี แต่กระนั้น ตัวดนตรีเองก็ถูกขัดเกลาด้วยสังคมเช่นเดียวกัน ในบทความนี้จึงมุ่งเสนอทั้งสองทาง กล่าวคือ ดนตรีที่ถูกขัดเกลาด้วยสังคมและดนตรีที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคม ดังจะกล่าวต่อไป

การขัดเกลาทางสังคม

ในขั้นแรกเพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับการขัดเกลาทางสังคม จำเป็นต้องทราบถึงสังเขปของการขัดเกลาทางสังคม ในประเด็นนี้ผู้เขียนจึงเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการขัดเกลาทางสังคม ดังนี้

การขัดเกลาทางสังคม หมายถึง กระบวนการสร้างความเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคล เพื่อให้เกิดลักษณะของพฤติกรรม ทศนคติ ความรู้ ความคิด ที่สอดคล้องหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกับบุคคลอื่นในสังคม เป็นการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันกับผู้คนในสังคมนั้น ๆ (Britannica, 2018) โดยถือเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมมนุษย์จากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง การที่มนุษย์มีวัฒนธรรมทำให้มีความแตกต่างจากสัตว์ชนิดอื่น และการขัดเกลาทางสังคมยังเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาบุคลิกภาพที่สอดคล้องกับกลุ่ม โดยมนุษย์จะดำรงอยู่ในสังคมได้ด้วยการขัดเกลาทางสังคม ตลอดระยะเวลาของชีวิตจึงต้องมีการขัดเกลาทางสังคมอยู่อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งนี้เพราะสังคมมีลักษณะเป็นพลวัต มีการเคลื่อนที่ตลอดเวลา ผู้อยู่ในสังคมจึงต้องปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Sincero, 2011) การปรับตัวที่ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการขัดเกลาทางสังคม อาทิ การปรับตัวของเด็กที่มุ่งหาความเป็นเพศของตนเอง ซึ่งต้องเรียนรู้วัฒนธรรมจากผู้ใหญ่ โดยกรอบที่ควรคำนึงถึงในการพัฒนา

.....
ความเป็นเพศในวัยเด็ก คือ (1) แนวคิดสำคัญเกี่ยวกับเพศตนเอง แบบแผนการปฏิบัติ และทัศนคติ (2) การเล่นตามลักษณะเพศของตน (3) กีฬา (4) การเรียนรู้และปฏิบัติตนตามระเบียบสังคม (5) แรงจูงใจและเป้าหมาย และ (6) ผู้คนในครอบครัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยอิทธิพลของโครงสร้างทางสังคม สื่อ ครอบครัว เพื่อน ครูผู้สอนและโรงเรียน ตลอดจนปัจจัยทางชีวภาพเป็นตัวช่วยในการขับเคลื่อน (Leaper & Friedman, 2007) โดยตัวแทนของการขัดเกลาทางสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคม (อุดมพร ชั้นไพบูลย์, 2561) ได้แก่

- 1) ครอบครัว ถือเป็นสถาบันพื้นฐานมีหน้าที่ขัดเกลาให้สมาชิกโดยทางตรง เช่น การสอนให้มีสัมมาคารวะ และทางอ้อม เช่น การเลียนแบบพฤติกรรม เป็นต้น
- 2) กลุ่มเพื่อน มีลักษณะของปัจเจกที่ใกล้เคียงกัน มีอิทธิพลระหว่างกัน และจะถูกขัดเกลาทางสังคมโดยการถ่ายทอดพฤติกรรมภายในกลุ่ม
- 3) กลุ่มอ้างอิง เป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่สังกัดกลุ่ม หากแต่จะส่งอิทธิพลต่อผู้ถูกรับการขัดเกลาจากการรับรู้และเลียนแบบพฤติกรรม เช่น การเลียนแบบศิลปินที่ชื่นชอบ เป็นต้น
- 4) สถานศึกษา ถือเป็นส่วนสำคัญในการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะที่สำคัญเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม
- 5) กลุ่มอาชีพ ในกลุ่มนี้ถูกขัดเกลาโดยลักษณะอาชีพและระเบียบกฎเกณฑ์ เช่น ครูต้องอบรมสั่งสอนศิษย์ด้วยความเมตตา ถือเป็นลักษณะในกลุ่มอาชีพของครู
- 6) ศาสนา เป็นที่ยึดเหนี่ยวสำคัญสำหรับการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งจะประกอบด้วยระเบียบพฤติกรรมของศาสนานั้นเพื่อการบรรลุจุดหมายสูงสุด โดยมีนักบวช ผู้เผยแผ่ศาสนา วัด โบสถ์ ฯลฯ เป็นแหล่งในการขัดเกลา
- 7) สื่อมวลชน เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดพฤติกรรมทางสังคม อย่างที่เห็นได้ชัดชัดเจน คือ การถ่ายทอดพฤติกรรมของกลุ่มอ้างอิง ซึ่งสื่อมวลชนในปัจจุบันมีหลายประเภท เช่น โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต ละคร ข่าว ตลอดจนแอปพลิเคชันต่าง ๆ

การขัดเกลาทางสังคมสามารถกระทำได้ 2 ทาง คือ การกระทำโดยทางตรง (Direct Socialization) เป็นการบอกกล่าวหรืออบรมสั่งสอนโดยตรงจากตัวแทนของการขัดเกลาทางสังคม เช่น ครูสอนหนังสือนักเรียนหรือพ่อแม่อบรมกริยามารยาทให้กับลูก และการกระทำโดยทางอ้อม (Indirect Socialization) เป็นการเรียนรู้ที่ไม่ได้มาจากการบอกกล่าวโดยตรง แต่เป็นการเรียนรู้จากบุคคลอื่น เช่น การเลียนแบบพฤติกรรมของพ่อแม่ การเลียนแบบศิลปินที่ชื่นชอบ รวมถึงการเข้ากลุ่มกับผู้อื่นในสถานศึกษาหรือที่ทำงานก็ส่งผลให้เกิดการปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มนั้นได้เช่นกัน (อุดมพร ชั้นไพบูลย์, 2561) โดยสามารถแบ่งประเภทการขัดเกลาทางสังคมตามทัศนะของ Crisogen (2015) ได้เป็น 17 ประเภท กล่าวคือ

- 1) การขัดเกลาทางสังคมขั้นปฐมภูมิ ซึ่งเป็นขั้นที่มีความสำคัญมากที่สุดเพื่อพัฒนาการทางด้านร่างกายและจิตใจของเด็กเกิดใหม่ โดยในขั้นนี้จะกระทำโดยครอบครัวเป็นหลัก

- 2) การขัดเกลาทางสังคมขั้นหัตถิณภูมิ เป็นขั้นที่เด็กมีภูมิคุ้มกันทางสังคมจากครอบครัวในชั้นปฐมภูมิแล้ว เริ่มเรียนรู้ทางสังคมในระบบโรงเรียน เรียนรู้กลุ่มทางสังคม ซึ่งถือเป็นระยะแรกเริ่มในการเรียนรู้สังคมภายนอกจากเพื่อน โรงเรียน ครู ศาสนา สื่อสังคม การทำงาน รวมถึงครอบครัว
- 3) การขัดเกลาทางสังคมขั้นต่อเนื่อง ในขั้นนี้อธิบายการเรียนรู้ทางสังคมตลอดชีวิต ตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งเสียชีวิต โดยมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามแต่รูปแบบทางสังคมใหม่เสมอ
- 4) การขัดเกลาทางสังคมเชิงบวกหรือแบบสอดคล้องกัน เป็นรูปแบบของการปรับตัวให้เป็นลักษณะเดียวกันกับกลุ่มสังคมที่ตนสังกัด
- 5) การขัดเกลาทางสังคมเชิงลบหรือแบบขัดแย้งกัน เป็นรูปแบบการปรับตัวที่ตรงกันข้ามกับสังคมที่สังกัด จึงทำให้เกิดภาวะขัดแย้งระหว่างสังคมและตัวผู้ปฏิบัติ หากมีจำนวนมากพออาจนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสังคมได้
- 6) การขัดเกลาทางสังคมแบบปรับตัวหรือบูรณาการ เป็นการปรับตัวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของสถาบันหรือองค์กร
- 7) การขัดเกลาทางสังคมตามความคาดหวัง เป็นการเตรียมความพร้อมของปัจเจกเพื่อเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต
- 8) การขัดเกลาทางสังคมแบบทางการ เป็นการขัดเกลาโดยสถานศึกษา สถาบันต่าง ๆ เป้าหมายของกลุ่มที่รวมตัวอย่างเป็นทางการ บทบาท หน้าที่ กฎหมาย ตลอดจนข้อปฏิบัติโดยตรง
- 9) การขัดเกลาทางสังคมแบบไม่เป็นทางการ เป็นกระบวนการซึมซับทัศนคติ คุณค่า รูปแบบพฤติกรรม จากครอบครัว กลุ่มเพื่อน ผู้ร่วมงานอย่างไม่เป็นทางการหรือเป็นไปโดยไม่ได้ตั้งใจ
- 10) การขัดเกลาทางสังคมโดยสมาคม เป็นการดำเนินการเพื่อการสร้างข้อตกลงโดยสมัครใจของสมาชิกกลุ่ม
- 11) การขัดเกลาทางสังคมแบบสถาบัน เป็นรูปแบบของการกระทำที่ผิดแผกจากกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ หรือการครอบงำอำนาจโดยกฎหมายหลัก แต่เป็นการสร้างกฎเกณฑ์นั้นตามความพอใจของกลุ่มสังคมนั้นเอง
- 12) การขัดเกลาทางเพศ เป็นการสร้างหรือพัฒนารูปแบบความประพฤติแห่งเพศของปัจเจกให้สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม
- 13) การขัดเกลาความเป็นคู่สมรสและครอบครัว เป็นการขัดเกลาให้รู้สถานะและบทบาทในความเป็นครอบครัวของคู่สามี ภรรยา ตลอดจนบุตร ปู่ ย่า และบุคคลอื่นที่สังกัดกลุ่มสังคมนี
- 14) การขัดเกลาความอดกลั้น เป็นการควบคุมตนเพื่อการอยู่รอดในสถานการณ์ที่ถูกบีบบังคับหรือการกำกับดูแลที่ต้องการให้ปฏิบัติได้แต่เป็นไปโดยยากลำบาก
- 15) การขัดเกลาทางสังคมแบบร่วมมือ เป็นการรวมกลุ่มของปัจเจกเพื่อกระทำกิจกรรมบางประการให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มนั้น

16) การขัดเกล่าอย่างเป็นธรรมชาติ เป็นการขัดเกล่าของระเบียบและคุณค่าทางสังคมที่เป็นปกติวิสัย ซึ่งอาจมีการวางแผนล่วงหน้าหรือไม่ก็ได้ เช่น การสื่อสารของผู้เรียนกับผู้สอนในชั้นเรียน เป็นต้น

17) การสร้างแบบแผนการขัดเกล่าทางสังคมใหม่ เป็นกระบวนการเสาะหารูปแบบใหม่ของวัฒนธรรมทางสังคม โดยการละทิ้งรูปแบบบางประการของวัฒนธรรมเดิม ซึ่งอาจเป็นผลจากการเรียกร้องของกลุ่มต่อต้านสังคมเพื่อสร้างแบบแผนใหม่

สรุปได้ว่า การขัดเกล่าทางสังคมเป็นกระบวนการเพื่อส่งผ่านวัฒนธรรมทางสังคมจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง โดยสามารถทำได้หลายวิธีทั้งทางตรง เช่น การอบรมสั่งสอนโดยตรงกับตัวผู้รับการขัดเกล่า หรือทางอ้อมที่ตัวผู้รับการขัดเกล่าจะได้รับอิทธิพลอื่นนำมาสู่การเรียนรู้ซึ่งวัฒนธรรมนั้น ในส่วนผู้ที่มีบทบาทในการขัดเกล่าทางสังคมหรือกลุ่มตัวแทนมีอยู่หลายกลุ่ม อาทิ กลุ่มครอบครัว กลุ่มเพื่อน และกลุ่มอาชีพ เป็นต้น ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีบทบาทการขัดเกล่าในประเด็นที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ประเภทของการขัดเกล่าทางสังคมอาจจำแนกได้หลายรูปแบบแต่ล้วนมีเป้าประสงค์เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกลุ่มเป้าหมายให้เป็นไปในทิศทางใด ๆ ของสังคมทั้งสิ้น

ด้วยวิธีการขัดเกล่าทางสังคมที่สามารถปรับประยุกต์เอาวิธีการต่าง ๆ มาใช้ได้อย่างหลากหลาย ดนตรีจึงเป็นหนึ่งในศาสตร์ที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้ แต่กระนั้นตัวดนตรีเองก็ถูกขัดเกล่าด้วยพลวัตของสังคมเช่นเดียวกัน ในประเด็นต่อไปผู้เขียนจึงนำเสนอให้ทราบถึงการขัดเกล่าทางสังคมที่เกิดขึ้นกับดนตรี เพื่อให้เห็นได้ทั้งมิติของผู้รับการกระทำและผู้กระทำ ดังจะกล่าวต่อไป

ดนตรีที่ถูกขัดเกล่าโดยสังคม

ดนตรีเป็นศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับระดับของเสียง เวลา ความไพเราะ โดยประกอบขึ้นจากจังหวะ ทำนอง เสียงประสาน ตลอดจนสีสันที่หลากหลาย เกิดเป็นรูปแบบของดนตรีและบทเพลงที่แตกต่างกัน (ฉันทนา พันธุ์เจริญ, 2564) ซึ่งดนตรีมีความสัมพันธ์กับมนุษย์มาอย่างยาวนาน และสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิด กระทั่งเสียชีวิต สังเกตได้จากเสียงร้องของมนุษย์ก็เป็นดนตรีอย่างหนึ่ง หรือเสียงธรรมชาติ เช่น เสียงนกร้อง เสียงใบไม้ เสียงคลื่น หรือเสียงอื่น ๆ ก็นับว่าเป็นดนตรีอีกอย่างหนึ่ง ต่อมาภายหลังจึงได้จัดระบบระเบียบความถี่ของเสียงนั้นให้เป็นลักษณะของโน้ตดนตรี ดนตรีจึงไม่เคยเงียบหายและยังคงมีอยู่ทุกห้วงเวลา โดยในระยะแรกดนตรีที่ผนวกกับความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ ดนตรีจึงเปรียบดังเครื่องมือที่ใช้เพื่อแสดงความเคารพบูชา บวงสรวง หรือประกอบพิธีให้กับเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่กลุ่มคนเหล่านั้นนับถือ (โกวิทย์ ชันธศิริ, 2558)

ดนตรีจึงนับได้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มนุษย์สรรสร้าง ปรับปรุงจากธรรมชาติ ตลอดจนวัฒนธรรมของธรรมชาติที่ยังมีอาจค้นพบ และด้วยดนตรีที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นก็ก่อปรกกับความเป็นมนุษย์ที่อาศัยอยู่ด้วยกันเป็นสังคมซึ่งมีลักษณะเป็นพลวัต ดนตรีเหล่านั้นจึงได้รับการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุคสมัยของสังคมที่เปลี่ยนแปลงเสมอมา ดังเช่นการเปลี่ยนแปลงยุคสมัยทางดนตรีตะวันตก ที่เริ่มมาตั้งแต่สมัย

กรีกในลักษณะดนตรีเน้นเสียงแนวเดียว (Monophonic) และต่อมาเป็นดนตรีแบบฉบับที่มีความชัดเจนมากขึ้น ในสมัยกลาง สมัยเรเนซองส์ ซึ่งเป็นดนตรียุคโบราณ จนถึงสมัยคลาสสิก โรแมนติก อิมเพรสชันนิสติก และสมัย คริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นดนตรีที่มีลักษณะแตกต่างตามช่วงเวลานั้น จึงถือเป็นดนตรียุคใหม่ นอกไปจากนี้ ยังมี ดนตรีแจ๊สและละครเพลงบรอดเวย์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับดนตรีคลาสสิก แต่ได้รับการปรับเปลี่ยนให้มี ลักษณะเฉพาะ (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2561ก) เช่นเดียวกับดนตรีไทยที่ก็มีการเปลี่ยนแปลงตามสมัยของสังคม ตั้งแต่ดนตรีในสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ต่างมีการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบของดนตรี เครื่องดนตรี การประสมวง การบรรเลง อาจมากบ้างน้อยบ้างตามแต่ยุคสมัย โดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์มีการ เปลี่ยนแปลงอย่างยิ่งยวด ทั้งการนำเครื่องดนตรีตะวันตกเข้าประสมวงกับดนตรีไทย การนำทำนองดนตรีของ ต่างชาติมาประพันธ์เป็นเพลงไทย ตลอดจนการดัดแปลงเครื่องดนตรีบางชนิด (สุรพล สุวรรณ, 2559) พ้องกับ พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์ (2559) ที่กล่าวถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมดนตรีของชาติอื่นในระยะหลังนี้ ที่ไทยมุ่งนำมา ปรับปรุง พัฒนา เปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสภาพสังคมดนตรีของไทย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เห็นว่าดนตรี เหล่านั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามพลวัตของสังคม มีการรับ ปรับ เปลี่ยน และประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ สังคมที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง

ทั้งนี้ ยังมีดนตรีที่ได้ปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมอีกมาก อาทิ การศึกษาของ พิทยวัฒน์ พันธะศรี ปรียัติ นามสง่า และวุฒิสัทธี จีระกมล (2563) ที่ศึกษาดนตรีของชาวยุโรปทำให้ทราบว่าการดำรงอยู่ของดนตรีนั้น จนถึงปัจจุบัน เป็นผลมาจากการขัดเกลาทางสังคม โดยการปรับปรุงดนตรีให้มีความสอดคล้องกับสังคมอยู่เสมอ แต่ยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของดนตรีนั้นไว้ Ungpho (2562) ที่ศึกษาการสืบทอดดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล ทำให้เห็นว่าดนตรีนั้นมีการปรับเปลี่ยนไปตามปัจจัยทางสังคม ส่งผลให้มีทั้งดนตรีแบบดั้งเดิมและดนตรีเพื่อการ ท่องเที่ยวที่ได้รับการปรับปรุงขึ้นใหม่ ธันยาภรณ์ โพธิกาวิณ (2560) ที่ศึกษาการดำรงอยู่ของวงดนตรีแก้ววูซา ซึ่งมีกระบวนการขัดเกลาทางสังคมให้ดนตรีนั้นสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้ พิพัฒน์พงศ์ มาศิริ (2559) ที่กล่าวว่า อัตลักษณ์ทางดนตรีได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์และทุนนิยม สืบเนื่องจากความต้องการของผู้คนที่ เปลี่ยนแปลงไป จึงได้เกิดดนตรีรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้น เช่น ดนตรีร่วมสมัย ซึ่งถือเป็นภาพสะท้อนอย่างเด่นชัดถึง การเปลี่ยนแปลงทางดนตรีตามบริบททางสังคม เช่นเดียวกับในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโคโรนา ไวรัส 2019 (COVID-19) ที่ดนตรีก็ต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมรูปแบบใหม่ ดังที่ ไกรวิทย์ สุขวิน (2564) ได้ศึกษาการสะท้อนสังคมของบทเพลงหนังตะลุง ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของบทเพลงและพื้นที่การ นำเสนอให้เข้าถึงผู้คนในแพลตฟอร์มออนไลน์ได้ง่ายขึ้น สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมที่เป็นอยู่ปัจจุบัน พ้องกับ Bello & Garcia (2021) ที่กล่าวถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอดนตรีหรือบทเพลงให้สอดคล้องกับ เทคโนโลยีที่ผู้คนในสังคมนิยมใช้ โดยเฉพาะการใช้แอปพลิเคชัน Spotify เพื่อเป็นช่องทางฟังเพลง เช่นเดียวกับ รณชัย รัตนเศรษฐ (2558) ทิรัญ จักรเสน เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี และเจริญชัย ขนไพโรจน์ (2560) เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี (2560) คณิงนิตย์ ไสยโสภณ และประทีป แชร่มย์ (2561) พรรณราย คำโสภา (2561) สุธี

จันทร์ศรี และสมทรง บุรุษพัฒน์ (2561) ทยา เตชะเสน (2563) อนุวัฒน์ บุตรทองทิพย์ และเฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี (2563) และมนตรี เนมิน ญัฐพงษ์ ภารประดับ และเจริญชัย แสงอรุณ (2564) ที่ศึกษาดนตรีในรูปแบบต่าง ๆ ได้ข้อสรุปว่าดนตรีเหล่านั้นต่างปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมทั้งที่เกี่ยวข้องกับช่วงเวลาและพื้นที่ ด้วยเวลาที่เปลี่ยนแปลงทำให้ดนตรีปรับเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม บางแห่งนำเครื่องดนตรีอื่นมาประสม บางแห่งปรับเปลี่ยนบทบาทของดนตรีเป็นดนตรีเชิงธุรกิจการท่องเที่ยว ตลอดจนการเคลื่อนย้ายถิ่นของดนตรีก็ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบทางดนตรีให้เข้ากับสังคมแห่งหมู่นั้น แต่ในบางครั้งดนตรีก็ไม่อาจได้รับการปรับเปลี่ยนตามบริบทสังคม ทำให้ต้องตกอยู่ในภาวะยากลำบาก เช่นการศึกษาของ จรรย์ กาญจนประดิษฐ์ (2557) ที่ศึกษาการสูญหายของเครื่องดนตรีในวัฒนธรรมกะเหรี่ยงไล่โว่ โดยมีสาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม ขาดผู้สืบทอด และไม่มีมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

ด้วยเหตุที่กล่าวมานี้ สรุปได้ว่าสังคมมีบทบาทในการขัดเกลาดนตรีให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ขัดเกลาดนตรีต่างถิ่นจากการรับอิทธิพลของชาติอื่นให้สอดคล้องกับบริบทแห่งสังคมดนตรีตน ขัดเกลาดนตรีให้สามารถใช้เพื่อผลประโยชน์หรือบทบาทหน้าที่รูปแบบใหม่ในชุมชน ตลอดจนขัดเกลาให้ดนตรีสามารถอยู่ร่วมกับผู้คนในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ ดนตรีจะถูกสังคมขัดเกลาด้วยองค์ประกอบของคน ค่านิยม พื้นที่ และช่วงเวลา จึงเห็นได้ถึงความสัมพันธ์ของดนตรีกับการขัดเกลาทางสังคม โดยดนตรีนั้นถูกสังคมขัดเกลาผ่านกลุ่มตัวแทนต่าง ๆ ในประเด็นต่อไปผู้เขียนจึงนำเสนอในวิธีที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การใช้ดนตรีเพื่อการขัดเกลาทางสังคมมนุษย์

บทบาทของดนตรีในการขัดเกลาทางสังคม

ในประเด็นนี้จะกล่าวถึงดนตรีในฐานะเครื่องขัดเกลาทางสังคม ซึ่งอาจมีบทบาททั้งในสังคมขนาดเล็กและใหญ่ อาจมีบทบาทมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับบริบทสังคมและรูปแบบแห่งการใช้ดนตรีนั้น โดยการใช้ดนตรีเพื่อการขัดเกลาทางสังคมมีอยู่ในทุกสังคมและไม่จำกัดอายุของผู้รับการขัดเกลา เช่น การศึกษาของ Krasil'nikov (2020) ที่ศึกษาการจัดคอนเสิร์ตดนตรีให้กับเด็กและวัยรุ่น โดยมีเป้าประสงค์เพื่อให้ผู้แสดงในกลุ่มนั้นได้รับการขัดเกลาทางสังคมโดยมีกิจกรรมดนตรีเป็นสื่อกลาง ซึ่งพบว่ากิจกรรมดังกล่าวสามารถทำให้ผู้แสดงได้เรียนรู้บทบาททางสังคมในการทำงานเป็นทีม การอยู่ร่วมกัน การทำความรู้จักเพื่อนใหม่ ตระหนักในคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ตลอดจนการมีคุณธรรมจริยธรรม ผู้แสดงเหล่านี้ได้รับประโยชน์และสามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับไปปรับใช้ในสถานการณ์อื่นได้ เช่นเดียวกับ Conkling (2018) ที่กล่าวว่าสามารถใช้ดนตรีในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมเพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นผู้ใหญ่ได้ ซึ่งจะช่วยให้เด็กสามารถเรียนรู้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ดี

กระนั้น ยังมีการใช้ดนตรีเพื่อขัดเกลาทางสังคมในสังคมไทยอีกมาก อาทิ คณิตเทพ ปิตุภูมิภาค (2560) ที่ใช้ดนตรีพื้นเมืองของภาคเหนือในการสร้างความเป็นพลเมือง ปลูจิตสำนักทั้งในกาลปัจจุบันและอนาคต

ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนผ่านดนตรีในฐานะเครื่องมือและตัวแทน ซึ่งผู้เรียนจะได้รับการอบรมจากครูโดยตรงและโดยอ้อมจากสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้จริง อนันต์ มีชัย และรุจี ศรีสมบัติ (2562) ที่ศึกษาบทบาทของลำสี่ปันตอน หมอลำพื้นบ้านในลาวกับการขัดกลาทางสังคม พบว่ารูปแบบดนตรีดังกล่าวสามารถใช้เพื่อการขัดกลาทางสังคมได้ในมิติที่หลากหลาย กล่าวคือ (1) ใช้เพื่อการขัดกลาจิตใจทั้งด้านความเชื่อในคตินุพุทธศาสนา วัฒนธรรม เกิดรูปแบบการปฏิบัติตนที่พึงประสงค์ ทั้งยังโน้มน้าวผู้ฟังให้เกิดความคล้อยตาม (2) ใช้เพื่อขัดกลาสติปัญญา เนื่องจากในบทกลอนนั้นมีการสื่อสารความรู้ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมที่สามารถนำไปใช้ดำเนินชีวิตได้ รวมทั้งมีบทบาทในการพัฒนาสังคมซึ่งมีการสะท้อนภาพสังคมให้ผู้คนได้เกิดความตระหนักและสร้างสังคมที่สงบสุข (3) ใช้เพื่อการขัดกลาพฤติกรรม ซึ่งมีทั้งด้านการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม และระเบียบข้อบังคับของสังคม ณัฐชา นัจจนาวากุล (2563) ที่ศึกษาพลวัตของดนตรีแบบแผนสู่การเป็นดนตรีร่วมสมัย ซึ่งพบว่าภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2575 ดนตรีถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างคติแบบตะวันตกให้กับคนไทย ให้คนไทยรู้จักการทำตนตามอย่างตะวันตกเพื่อแสดงออกถึงความศิวิไลซ์ นำมาสู่การเกิดเพลงปลุกใจที่บรรเลงโดยวงดนตรีสุนทราภรณ์และวงดนตรีอื่น ซึ่งถือเป็นการสร้างรูปแบบการดำเนินชีวิตทางสังคมใหม่โดยใช้ดนตรีเป็นสื่อกลาง นิรุตร์ แก้วหล้า (2563) ที่ศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในการปรับตัวกับธุรกิจท่องเที่ยว หนึ่งในข้อค้นพบคือการใช้ดนตรีเพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ให้ตระหนักในระเบียบ ประเพณี วัฒนธรรม ทั้งยังส่งเสริมให้นำดนตรีไปประยุกต์ในหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาซึ่งจะเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยให้ทายาทรุ่นใหม่เรียนรู้วัฒนธรรมสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ตลอดจน นุกูล ธรรมจง (2559) ที่ศึกษาบทบาทของศูนย์การเรียนรู้ดนตรีจีนและวัฒนธรรมจีนแต่จิ๋วในจังหวัดตราดบุรี พบว่าสถานที่ดังกล่าวยังคงมีการสืบทอดดนตรีในรูปแบบดั้งเดิมเพื่อใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ให้กับกลุ่มคนจีนในพื้นที่ ทั้งยังเป็นพื้นที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมดนตรีให้กับเยาวชนได้สืบทอด ทำให้เยาวชนเหล่านั้นได้เรียนรู้วัฒนธรรมดั้งเดิมของตน ทั้งด้านภาษา พิธีกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี เยาวชนที่ได้เรียนรู้ดนตรีในวัฒนธรรมจีนจากสถานที่แห่งนี้จึงซึมซับและตระหนักในความเป็นชาติพันธุ์ตน

เห็นได้ว่า ดนตรีถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างการเรียนรู้ทางสังคมให้กับกลุ่มคนต่าง ๆ โดยเฉพาะการปลุกฝังให้กับเด็ก ซึ่งจะเป็นภูมิคุ้มกันและเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอนาคต ทั้งช่วยสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมสังคมของตนที่อาจเคยละเลย ทำให้เกิดความตระหนักและมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมนั้นมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมอื่นที่ใช้ดนตรีเพื่อการขัดกลาทางสังคม เช่น กิจกรรมละลายพฤติกรรม การสร้างคติความเชื่อ และการปลุกฝังค่านิยมเฉพาะถิ่น ผู้ที่มีบทบาทอย่างเห็นได้ชัดในการขับเคลื่อนดนตรีเพื่อสร้างกระบวนการขัดกลาทางสังคม คือ ผู้ปกครอง ครู ชุมชน และศาสนา

จากทั้ง 2 ประเด็นความสัมพันธ์ของดนตรีกับการขัดเกลาทางสังคม คือ ดนตรีที่ถูกขัดเกลาโดยสังคม และดนตรีที่เป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคมจึงสามารถสรุปได้ดังแผนภาพที่ 1 และจะกล่าวถึงรูปแบบของการใช้ดนตรีเพื่อขัดเกลาทางสังคมอย่างสังเขปในประเด็นถัดไป

แผนภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ของดนตรีกับการขัดเกลาทางสังคม

ที่มา: สังเคราะห์โดยผู้เขียน

รูปแบบการขัดเกลาทางสังคมด้วยดนตรี

การขัดเกลาทางสังคมด้วยดนตรีสามารถทำได้ทั้งโดยทางตรง เช่น การรับการอบรมทางด้านประวัติศาสตร์ดนตรี และทางอ้อม เช่น การรับสื่อดนตรีในสังคม ในที่นี้ผู้เขียนจึงจำแนกรูปแบบของการขัดเกลาทางสังคมด้วยดนตรีเป็น 4 ฐาน ดังนี้

1) ฐานทฤษฎี

ในกรอบของฐานนี้ผู้เขียนมุ่งให้เห็นการประยุกต์ใช้แนวคิดสำคัญทางดนตรี เพื่อพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของผู้เรียนผ่านกิจกรรมดนตรี ประกอบด้วย 5 แนวคิด ได้แก่ (1) แนวคิดของดาลโครซ (Dalcroze) เน้นการเคลื่อนไหวร่างกายให้เข้ากับจังหวะดนตรีภายใต้การสร้างมโนภาพของผู้เรียน ทั้งยังให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เสียงดนตรีร่วมกับการเคลื่อนไหว มีการกำหนดกฎระเบียบในการทำกิจกรรม และมีลักษณะห้องเรียนที่รวมกลุ่มผู้เรียนไว้หลายคนให้ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน ในบรรยายภาคที่ผ่อนคลาย มีหลักการสำคัญ คือ ซอลเฟจ (Solfege) ยูริธึมมิก (Eurhythmics) และอิมโพรไวเซชัน (Improvisation) (2) แนวคิดของออร์ฟ (Orff) เน้นเรื่องจังหวะเริ่มต้นจากตัวผู้เรียน คือ การพูด สู่การเข้าใจระดับเสียงดนตรี และเน้นการเคลื่อนไหวโดยใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ให้ผู้เรียนสำรวจสิ่งรอบตัวเพื่อการสร้างสรรค์ทางดนตรี หลักการสำคัญ คือ ชูลเวิร์ก (Schulwerk) (3) แนวคิดของโคดาไล (Kodály) เน้นการพัฒนาการร้องเพลงซึ่งโคดาไลเห็นว่ามีผลสำคัญ เช่นเดียวกับภาษา โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การร้องเพลงจากดนตรีพื้นบ้าน โดยเริ่มจากการฟัง ร้อง เล่น อ่าน และเขียนตามลำดับ หลักการสำคัญ คือ การใช้ระบบโดเคลื่อนที่ (Movable Do) และสัญลักษณ์มือ (Hand

Signs) (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2561ข) (4) แนวคิดของมอนเตสซอรี (Montessori) เน้นการสัมผัสและลงมือทำ ผ่านการเลียนแบบครูผู้สอน การจดจำ และความแม่นยำต่อเสียง ใช้ทั้งบทเพลงคลาสสิกและเพลงพื้นเมือง แนวคิดนี้ถือเป็นการวางพื้นฐานทางดนตรีเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจท่วงทำนอง จังหวะ และการเคลื่อนไหว และ (5) แนวคิดของซูซูกิ (Suzuki) เน้นการสอนดนตรีอย่างธรรมชาติ ไม่ยึดติดกับกระบวนการสอนดนตรีแบบเดิม แนวคิดนี้ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ทางดนตรีของผู้เรียน ในรูปแบบกระบวนการแม่สอนลูก ผู้ปกครองต้องเรียนสิ่งที่ลูกเรียนด้วย การเรียนรู้รูปแบบนี้จึงทำได้ทั้งในห้องเรียนและที่บ้าน (ลิขณัศ เอก ยานเดิม, 2558)

2) ฐานการปฏิบัติดนตรี

การปฏิบัติเครื่องดนตรีเป็นทักษะที่จะนำไปสู่การทำความเข้าใจตนเอง ด้วยเหตุที่การปฏิบัติดนตรี จำเป็นต้องมีการฟัง วิเคราะห์ ฟีกซ้อม การตรวจตรา การประเมินผล และการสร้างแรงบันดาลใจ เพื่อพัฒนา ทักษะของตนเอง ให้บทเพลงที่ตนบรรเลงมีความสมบูรณ์ มากไปกว่านั้นยังต้องอาศัยความเข้าใจในทักษะเดิม ของตนเพื่อการบริหารเวลาฝึกซ้อมให้เพียงพอ คำนึงถึงการทำกิจกรรมอื่นในชีวิตประจำวัน เมื่อนำทักษะการปฏิบัติ บทเพลงของตนเองไปรวมบรรเลงกับผู้อื่น จึงต้องตระหนักและเรียนรู้ระเบียบของการรวมวงนั้น เกิดเป็นสังคม ที่มีการแบ่งหน้าที่การทำงานตามแต่เครื่องมือที่ตนรับผิดชอบ การขัดเกลาทางสังคมในฐานนี้จึงเกิดได้ทั้งจาก การปฏิบัติเครื่องดนตรีของตนเอง ในการทำความเข้าใจตนเอง และการปฏิบัติรวมวงเพื่อทำความเข้าใจตนเอง และผู้อื่น ตามแต่บทบาทที่แตกต่างกัน ซึ่งถือเป็นการขัดเกลาโดยอ้อมจากการรับบรรยายกาศของสังคมนั้น

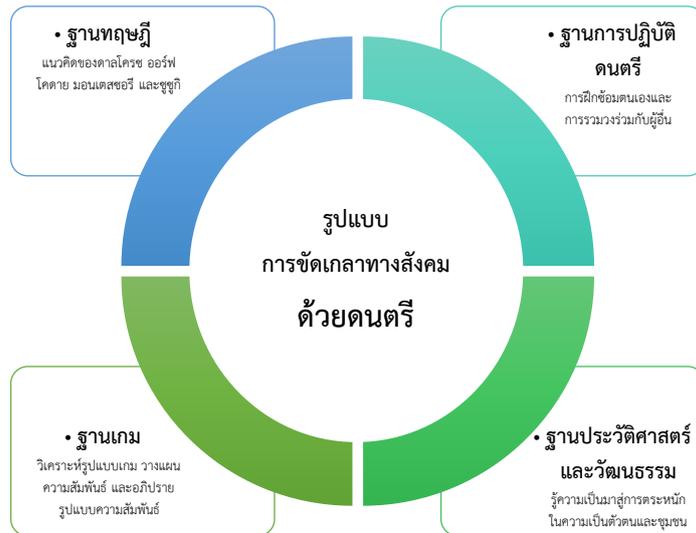
3) ฐานเกม

ในรูปแบบนี้ Coberly (2020) ได้กำหนดรูปแบบการใช้เกมทางดนตรีเพื่อการขัดเกลาทางสังคม โดยมี กระบวนการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ (1) วิเคราะห์หารูปแบบเกมที่ยอมรับได้ซึ่งเกมนั้นต้องเหมาะกับกลุ่มที่ต้องการใช้ ขัดเกลา โดยอาจคำนึงถึงภาษาที่ใช้ในเกมเป็นองค์ประกอบร่วม (2) วางแผนความสัมพันธ์ของพฤติกรรมที่ ต้องการให้เกิดจากเกมนั้นกับพฤติกรรมเป้าหมายของการขัดเกลาทางสังคม และ (3) อภิปรายหลักสำคัญของ การขัดเกลาทางสังคมที่ต้องการให้เกิดกับกลุ่มเป้าหมายรายบุคคลกับรูปแบบของเกมและวัฒนธรรมที่จัดเตรียมไว้ โดยในฐานนี้อาจเป็นอีกรูปแบบหนึ่งเพื่อการสร้างพฤติกรรมอันพึงประสงค์ที่ต้องการให้เกิด โดยมีรูปแบบ วัฒนธรรมหรือพฤติกรรมเป็นเป้าหมาย ใช้กระบวนการขัดเกลาทางสังคมผนวกกับดนตรีเป็นเครื่องมือดำเนิน กิจกรรมในลักษณะของเกม

4) ฐานประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีทำให้เข้าใจความเคลื่อนไหวและพลวัตของสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอก สังเกต ตัวตน ที่มา สร้างความตระหนักในกลุ่มชุมชนและความหวังแทนในวัฒนธรรมชุมชนที่ได้รับการสืบทอด ต่อเนื่องตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน โดยดนตรีถือเป็นสื่อหนึ่งที่ฝึกให้กับทุกช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ ผู้ศึกษา ดนตรีจึงได้เรียนรู้วัฒนธรรมของดนตรีที่เกิดจากบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน ทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลง

รับรู้ความแตกต่างของดนตรีในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมต่าง ๆ ส่งผลให้เข้าใจบริบทสังคมนั้นตามช่วงเวลาที่เกิดดนตรี ในการขัดเกลาทางสังคมด้วยฐานเนื้อหาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจึงมุ่งเน้นสร้างความตระหนักต่อวัฒนธรรม แบบแผน การสืบทอดในชุมชน เข้าใจตนเองและผู้อื่น ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติตนในสังคมตามรูปแบบที่ตนต้องการได้

แผนภาพที่ 2 รูปแบบการขัดเกลาทางสังคมด้วยดนตรี
ที่มา: สังเคราะห์โดยผู้เขียน

บทสรุป

ดนตรีมีความสัมพันธ์กับสังคมมนุษย์มาอย่างยาวนาน เมื่อเกิดการเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดนตรีจึงเปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นถือเป็นแบบหนึ่งของการขัดเกลาทางสังคม โดยการขัดเกลาทางสังคมเป็นการปลูกฝัง ถ่ายทอด อบรมวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น สามารถกระทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจะก่อประโยชน์ให้เกิดกับตัวผู้รับการขัดเกลา การขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งที่เกิดต่อเนื่องตั้งแต่เกิดกระทั่งเสียชีวิต หนึ่งในสิ่งที่ถูกขัดเกลาทางสังคมมาโดยตลอด คือ ดนตรี เมื่อมีความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้น ดนตรีก็จะเปลี่ยนไปตามความเปลี่ยนแปลงนั้น อาทิ การเปลี่ยนแปลงดนตรีตามยุคสมัยในประวัติศาสตร์ หรือการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ส่งผลให้ดนตรีต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการสื่อสารไปใช้เทคโนโลยีมากขึ้น อีกมุมหนึ่ง ก็มีการใช้ดนตรีเพื่อการขัดเกลาทางสังคมเช่นกัน โดยเห็นได้มากในการจัดการเรียนการสอนดนตรีในสถานศึกษาซึ่งบางแห่งอาจต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน จึงผลักดันหลักสูตรท้องถิ่นที่มีการเรียนการสอนดนตรีเป็นองค์ประกอบของหลักสูตรนั้น เป็นต้น ในตอนท้ายนี้ ผู้เขียนได้นำ

รูปแบบการขัดเกลาทางสังคมด้วยดนตรีมาอธิบายไว้อย่างสังเขป ซึ่งประกอบด้วย 4 ฐาน ได้แก่ ฐานทฤษฎี ฐานการปฏิบัติดนตรี ฐานเกม รวมทั้งฐานประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

แต่ถึงอย่างไร การขัดเกลาทางสังคมแต่ละสังคมย่อมมีรูปแบบ กระบวนการ วิธีการ และเครื่องมือที่ แตกต่างกันไป จึงไม่อาจกล่าวได้ว่าการขัดเกลาทางสังคมจากสังคมหนึ่งประสบความสำเร็จ เมื่อปรับเปลี่ยน สังคมแล้วจะประสบความสำเร็จดังเดิม การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นการสร้างผู้อยู่อาศัยตามมโนทัศน์ของ สังคมหนึ่ง แต่ไม่อาจครอบคลุมในสังคมอื่นทั้งหมด หรือหากมองในอีกแง่หนึ่ง การขัดเกลาทางสังคมจำต้องถูก ขัดเกลาทางสังคมเช่นเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ ปริมิตร, และกิตติศักดิ์ นิเวรัตน์. (2564). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อทักษะความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมตามทักษะของคนในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา ขอบ จังหวัดเชียงราย. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ*, 1(3), 13–16.
- โกวิท ชันศิริ. (2558). *ดุริยางคศิลป์ตะวันตก (เบื้องต้น)*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไกรวิทย์ สุขวิน. (2564). ระบายออกสื่อ: เพลงหนังตะลุงสะท้อนสังคมในช่วงโควิด 19. *วารสารจันทร์เกษมสาร*, 27(2), 333–352.
- คณิเทพ ปิตุภูมิภาค. (2560). เนื้อหาและกระบวนการเรียนการสอนในระบบดนตรีชุมชนศึกษา ในพื้นที่จังหวัด เชียงใหม่. *วารสารวิจัยศิลป*, 8(2), 265–302.
- คณินนิตย โสโยโสภณ, และประทีป แชรรัมย์. (2561). วรรณกรรมเพลงพื้นบ้านกันตรึม: กรณีศึกษาการ เปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรตามแนวบริเวณชายแดนไทย- กัมพูชา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, 20(1), 95–107.
- จรรย์ กาญจนประดิษฐ์. (2557). เครื่องดนตรีที่สูญหายจากวัฒนธรรมกะเหรี่ยงไล่โว่. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 6(1), 1–23.
- เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี. (2560). ดนตรีลาวเดิมยุคจินตนาการใหม่ตั้งแต่ปีคริสต์ศักราช 1986. *วารสารดนตรีรังสิต*, 12(2), 59–74.
- ณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2561ก). *สังคีตนิยม: ความซาบซึ้งในดนตรีตะวันตก*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2561ข). *ดนตรีศึกษา: หลักการและสาระสำคัญ*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัชชา พันธุ์เจริญ. (2564). *พจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เกษมการ.

- ณัฐชยา นัจจนาวากุล. (2563). พลวัตการเปลี่ยนแปลงแบบแผนดนตรีไทยสู่ดนตรีไทยร่วมสมัย. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 7(2), 40–53.
- ทยา เตชะเสน. (2563). เครื่องดนตรีชาติพันธุ์มันนิ: ปฏิสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลง. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 12(2), 219–233.
- ธันยาภรณ์ โพธิกาวิณ. (2560). การสืบทอดและดำรงอยู่ของวงดนตรีแก้วบูชา ในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ Veridian มหาวิทยาลัยศิลปากร (มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ)*, 10(3), 530–547.
- นิรุตร์ แก้วหล้า. (2563). การปรับตัวทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับธุรกิจท่องเที่ยว: กรณีศึกษา บ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ และบ้านปางไฮ ตำบลแมริม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, 21(1), 28–44.
- นกุล ธรรมจง. (2559). บทบาทของศูนย์การเรียนรู้ดนตรีจีนและวัฒนธรรมจีนแต่จิว อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ที่มีต่อการหล่อหลอมรวมความเป็นชาติพันธุ์จีน. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 11(ฉบับพิเศษ), 18–24.
- บุษราภรณ์ ตีเยาว์, ปาริชาติ วลัยเสถียร, และวิวัฒน์ หามนตรี (2562). ขบวนการจิตอาสา: การขัดเกลาทางสังคมกับการพัฒนาตนเองของเยาวชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 7(ฉบับเพิ่มเติม), 67–78.
- พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์. (2559). *ปฐมบทดนตรีไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 4. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พรรณราย คำโสภา. (2561). การคงอยู่ของเพลงพื้นบ้านกันตรึม: เอกลักษณะภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, 20(ฉบับพิเศษ), 331–343.
- พระครูภาวนาโพธิวิสุทธิ, สุขุมวรัญญ์ อัครเศรษฐัง, และเกวลี ศรีโคตร. (2564). วิปัสสนากัมมัฏฐานกับการพัฒนาสังคม. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ*, 1(1), 77–88.
- พระครูอุทุมพรภักตธรรม (กตปุญญ์/อ่อนผัน), และพระครูสุศีลคัมภีร์ญาณ. (2563). ความสัมพันธ์การขัดเกลาทางสังคมกับแนวคิดการขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนา. *Journal of Buddhist Education and Research*, 6(2), 358–369.
- พิทยวัฒน์ พันระศรี, ปรียัติ นามสง่า, และวุฒิสิทธิ จีระกมล. (2563). อัตลักษณ์ด้านดนตรีและศิลปะการแสดงของชาวผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*, 7(1), 138–152.
- พิพัฒน์พงศ์ มาศิริ. (2559). แนวคิดในการศึกษาอัตลักษณ์ทางดนตรี. *MFU Connexons: Journal of Humanities and Social Sciences*, 5(1), 146–165.

- มนตรี เนมิน, ญัฐพงษ์ ภารประดับ, และเจริญชัย แสงอรุณ. (2564). พัฒนาการของวงดนตรีที่ใช้นำขบวนแห่ในจังหวัดมหาสารคาม. *วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 5(1), 78–86.
- รณชัย รัตนเศรษฐ. (2558). บทบาทบรรณารักษ์กับวัฒนธรรมดนตรีของไทย. *วารสารดนตรีและการแสดง*, 1(1), 66–79.
- ศุภชัย ศุภผล. (2562). *ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สิขณณ์เศก ย่านเดิม. (2558). แนวคิดทฤษฎีการสอนดนตรี. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 19(2), 21–31.
- สุธี จันทร์ศรี, และสมทรง บุรุษพัฒน์. (2561). ไทดำ: พลวัตวัฒนธรรมกับการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผ่านดนตรี. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*, 37(1), 97–116.
- สุรพล สุวรรณ. (2559). *ดนตรีไทยในวัฒนธรรมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หิรัญ จักรเสน, เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี, และเจริญชัย ขนไฟโรจน์. (2560). คุณลักษณะทางดนตรีที่หล่อในลุ่มน้ำโขง. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 9(2), 242–270.
- อนันต์ มีชัย, และรุจี ศรีสมบัติ. (2562). ลำสีพันดอน: หมอลำพื้นบ้าน แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 41(2), 123–142.
- อนุวัฒน์ บุตรทองทิม, และเฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. (2563). วงระนาดพาทย์ฆ้อง วัดโพธิ์พระองค์ ตำบลเพิงพวยอำเภอศรีรัตน จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด*, 14(1), 122–135.
- อุดมพร ชื่นไพบูลย์. (2561). *ปัญหาสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Bello, P., & Garcia, D. (2021). Cultural Divergence in popular music: the increasing diversity of music consumption on Spotify across countries. *Humanities and Social Sciences Communications*, 8 (182). <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00855-1>
- Britannica. (2018). *Socialization*. Encyclopedia Britannica. [Online] <https://www.britannica.com/science/socialization> [21 March 2022]
- Coberly, G. (2020). " Say, Say, My Playmate": Music and Language Socialization in Children's Clapping Games. Bachelor's Thesis: Haverford College, USA.
- Cole, N. L. (2021). *Understanding Socialization in Sociology*. [Online] <https://www.thoughtco.com/socialization-in-sociology-4104466> [21 March 2022]

- Conkling, S. W. (2018). Socialization in the Family: Implications for Music Education. *Update: Applications of Research in Music Education*, 36(3), 29–37. <https://doi.org/10.1177/8755123317732969>
- Crisogen, D. T. (2015). Types of socialization and their importance in understanding the phenomena of socialization. *European Journal of Social Science Education and Research*, 2(4), 331–336.
- Edmonds, M. (2010). *What is Society?* [Online] <https://people.howstuffworks.com/what-is-society.htm> [21 March 2022]
- Krasil'nikov, I. (2020). Child and Adolescent Socialization in the “Music–Making for All” Festival and Competition Project. *Propósitos y Representaciones*, 8 (SPE2), 687.
- Leaper, C., & Friedman, C. K. (2007). The socialization of gender. In J. Grusec & P. Hastings (Eds.), *Handbook of socialization: Theory and research* (pp. 561–587). New York: Guilford.
- Loui, P. (2018). *How Music Makes Us Human*. [Online] <https://web.northeastern.edu/mindlab/how-music-makes-us-human/> [21 March 2022]
- Sincero, S. M. (2011). *Socialization*. [Online] <https://explorable.com/socialization> [21 March 2022]
- Ungpho, R. (2562). Music Cultural Knowledge Transfer of Sea Gypsies Group in Satun Province. *Journal of Cultural Approach*, 20 (37), 1–12.
- Welch, G. F. et al. (2020). Editorial: The Impact of Music on Human Development and Well–Being. *Frontiers in Psychology*, 11 (1246), 1–4. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01246>